

AKADEMİ VE FEMİNİZM ÜZERİNE CHANDRA TALPADE MOHANTY İLE SÖYLEŞİ

Söyleşi: Deepa Rajkumar, Hülya Arık, Özlem Aslan, Salimah Vaiya

Ocak 2010, Toronto

Çeviren: Özlem Aslan

Hindistan'da bağımsızlık sonrası yetişen jenerasyonun temsilcilerinden olan Chandra Talpade Mohanty'i "Batı" kaynaklı feminizme getirdiği sömürgecilik eleştirileri ile tanıyoruz. Chandra Talpade Mohanty'nin güncel çalışmaları akademide ve sosyal hareketlerde feminist anti-empyralist politikaya odaklanıyor. Chandra Talpade Mohanty'e göre neoliberal politikalar akademideki alternatif alanları özellikle de feminist-aktivist alanları daralttığı hâlde Kuzey ülkelerindeki feminist çevrelerde bu sorunlar yeterince gündeme getirilmiyor. Biz de Chandra Talpade Mohanty ile neoliberalizm bağlamında akademide feminist olmak ve feminist etik üzerine konuştuk.

***Under Western Eyes Revisited (Batılı Gözler Altında Yeniden)* adlı makalenizde kapitalizmin feminizmin temel problemlerinden biri olması gerektiğini belirtiyorsunuz. Makaleyi yeniden yazarken sizi kapitalizm karşıtlığına vurguyu arttırmaya iten nedenleri paylaşabilir misiniz?**

Burada yirmi yıllık bir değişimden bahsediyoruz. İkinci makalede beni küresel kapitalizme feminist bir perspektiften yaklaşmanın gerekliliğine ikna eden şey, akademi içerisinde bulunduğum konumlarda yapısal uyum politikalarının etkilerinin doğallaştırıldığını hissetmeye başlamam oldu. Bu küresel Kuzey'e dair bir gözlem. Küresel Güney'de, feministler yapısal uyum politikalarına uzun zamandır işaret ediyorlardı ve bunlara karşı mücadele veriyorlardı. Fakat ABD'nin ve üniversitedeki sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması akademi içerisindeki feministler arasında çok fazla tartışılmıyor ve tüm bu süreçlerin nasıl bağlantılı olduğu çok az dile getiriliyor.

Tüm bunlar Amerika'da göçmenliğin tarihi ile dışarıdakilerin, içeridekilerin ve vatandaşlığın nasıl kurulduğu ile ilişkili. Ama bir yandan da şu noktaya geliyordum: Tamam, fakat bir sürü insan yeni bir şey söylemediğini düşünecek! Marksist feministler çok uzun zamandır kapitalizm üzerine fikir yürütüyorlar. Yine de, feminist akademide neler olduğu düşünüldüğünde, küresel kapitalizme ve küresel kapitalizmin hayatımızdaki somut etkilerine gereken önemin verilmediğini hissettim. Bu bir nedeni. Diğer bir nedeni ise, Amerika'daki yapısal uyum politikalarının sonuçlarını çok ağır bir şekilde yaşayan halk örgütleri ile iletişim

hâlinde olmadı. New York'ta Meksika ve Latin Amerika kökenli göçmen kadınların oluşturduğu bir grup var (Center for Immigrant Families/ Göçmen Aileler için Merkez). Yine Kuzey Carolina'da ev hizmetlilerinin oluşturduğu medeni haklar mücadelesinden gelen fakat şimdi hapisanelerin özelleştirilmesine karşı çalışan bir grup var (Grassroots Leadership for North Carolina/ Kuzey Carolina için Taban Hareketleri Öncülüğü). İletişim halinde olduğum halk örgütlerinin, taban hareketlerinin dikkat çektiği birçok mesele tabii ki sadece Küresel Kuzey'de değil aynı zamanda Güney'de de yaşanıyor. Fakat orada muazzam bir mobilizasyon vardı. Kuzey'de feminist entelektüel çevrelerde ya da feminist programlarda ise bizim bu meseleleri çok da ciddiye almadığımızı hissetmeye başladım. Yani, ABD'deki politik ekonominin küresel kapitalizmle ilişkili olarak yeniden yapılandırılışının analizini yaparken kurabileceğiniz tüm bağlantılardan bahsediyorum.

Bazı feminist yazarlar geldiğimiz noktada feminizmin neoliberalizmi güçlendirdiğini iddia ediyorlar. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bu önemsiz bir konu değil. Dikkatli olmazsak, feminizm ve diğer ilerici projeler bazen bazı neoliberal politikaları destekler hâle gelebilir. Emperyalist feminizmi örnek gösterebiliriz örneğin. Fakat, bir bütün olarak feminizmin sistemle işbirliği hâlinde olduğu ve hiçbir şekilde radikal potansiyel, radikal etkiler veya radikal tarihler barındırmadığı gibi bir genellemeye gidemeyeceğinizi düşünüyorum. Bu doğru değil. Böyle bir savı ancak belirli bir feminist materyale bakarak ileri sürebilirsiniz. Kullandığım bir analogi var. Bir kameranız olduğunu düşünün, zoomluyorsunuz ve analizinizi zoomladığınız noktaya dayandırılıyorsunuz. Fakat geri çekildiğinizde daha geniş bir açıdan görüntü alıyorsunuz. İzole bir mekânda, sınırları dar olan bir çerçeveden bir şeye baktıktan sonra söylediğiniz şeyi değiştirmenize neden olacak başka bir sürü şey görmeye başlıyorsunuz. Bu, feminizme dair genellemelerin aslında onu dar, sınırlı bir çerçeveden görmekle ilgili olabileceğine dair yalnızca bir veri. Bu sınırlı genellemeler hakkında düşünmenin başka bir yolu da öne sürdüğünüz tüm savların somut politik ve tarihsel bağlamlar üzerinden ortaya çıktığını kabul etmek ve aynı argümanın Sri Lanka ve Türkiye için aynı anda geçerli olabileceğini varsaymamak olabilir. Bazen, Küresel Kuzey'deki feministlerin diğer yerlerdeki kadınların çok başka meseleler için mücadele edebilecekleri hakkında en ufak bir ipuçları bile olmayabiliyor.

Kitabınızda akademik pratiklerin ürettiği eşitsizlikleri tanımlamak için “söylemsel sömürgecilikten” bahsediyorsunuz. “Söylemsel sömürgecilik” bağlamında entelektüel sorumluluğu nasıl tanımlıyorsunuz?

Feminist entelektüeller olarak, üzerinde çalıştığımız projelerin öncelikle deneyimlerini kullandığımız, deneyimleri çalışmamızda merkezi bir yer tutan topluluklara karşı sorumlu olması ve hesap verebilir olması gerekir. Profesyoneller üzerine yazıyor olabiliriz örneğin, onlara karşı sorumluyuz. Bir yerdeki yoksul kadınlar üzerine yazıyor olabiliriz, o zaman onlara karşı da sorumluyuz. Bu birincisi. İkinci olarak, sömürüye, tahakküme ve soykırma karşı antikapitalist, sosyal adalet arayan antiemperyalist hareketler içerisinde mücadele veren insanlara karşı sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Sosyal hareketler içerisinde yer alan bu insanlara karşı sorumluyuz, eğer akademide çalışıyorsak meslektaşlarımıza, öğrencilerimize ve disiplinlerimiz içerisinde gerçekleştirdiğimiz projelere karşı sorumluyuz. Bir öğretmen olarak, sınıfa giderken, onları yok etmeden okuryazar yapabileceğimiz bir yöntem bulmakla sorumluyuz. İhtilaf ve anlaşmazlığın yıkıcı olmak zorunda olduğunu düşünmüyorum.

Bunu garantileyebilecek mekanizmalar düşünebiliyor musunuz?

Sorumluluk, bilgi politikasının mümkün olduğunca görünür kılınmasıdır diyebilirim genel olarak. Bunun dışında pratikte daha fazla neler yapılabileceği üzerine konuşabilirim. Angela Davis'in sıkça söylediği gibi, akademide yapabileceğiniz en radikal şeylerden biri sadece akademiden gelen bilgilere değil fakat yararlandığınız tüm farklı kaynaklara referans vermenizi şart koşan bir referans verme politikası uygulamaktır. İnsanların akademik üretimlerini ve referans verme biçimlerini incellerseniz kendilerini kimlere karşı sorumlu gördüklerini anlarsınız. Bu sorumlulukla da ilgili. Kimden yararlanıyorsunuz? Kimlerin bilgilerini görünür kılıyorsunuz? Bu da başka bir tarafı.

Konuşmanızda projenizden çok arkasındaki etiğin ne olduğunun önemli olduğunu söylediniz. Fakat farklı insanlar farklı etik anlayışlarına sahip olabilirler. Size göre etik nedir?

Bir parçası, ürettiğiniz bilginin başka insanlara şiddet uygulayıp uygulamadığı konusunda bilinçli olmakla ilgili. İnsanlar araştırma öznelerinin nesneleştirilmesinden bahsettiğinde ben bunun bir tür şiddet olduğunu düşünürüm. Sizin yaptığınız işin bunu yapmadığından emin olmak aklınızda bulundurmanız gereken etik bir şey. Bunu yapmanın bir yolunun işbirliği yapmaktan geçtiğine tamamen inanıyorum. Bazen yaptığımız işin kolektif bir iş olması, iddia ettiğiniz şey ve sınırlarıyla ilgili bir duruş almanızı sağlayabilir.

İşbirliği derken tam olarak ne anlıyorsunuz? Kiminle işbirliği?

Siyasi projenizi paylaştığınız herhangi birini kastediyorum. Aslında şu sıralar yaptığım her şey diğer insanlarla işbirliğine dayanıyor. Feminist işbirliği fikrinin arkasında bazı varsayımlar var. Bir tanesi siyasi projenizin ortaklaştığı insanlarla işbirliği yapmak ve bu insanlar sizin ırkınızdan, sizin cinsiyetinizden, sizin sınıfınızdan ya da sizin cinsel yöneliminizden olmak zorunda değil. İşbirliği sayesinde çok daha kapsamlı bir anlayış ve analiz geliştirebilirsiniz. Çünkü işbirliği hâlindeyken bir durumu birden fazla kişi inceliyor. Özellikle insanlar arasında farklılıklar olduğunda bu daha da önemli oluyor. Bu koşullarda ürettiğiniz bilginin bireysel olarak üreteceğiniz bilgiye göre daha farklı, daha kapsamlı ve daha nüanslı olabileceğini düşünüyorum. Bu, işin bir parçası. Diğer bir parçası ise ortaklık fikri. Bu genelde üniversite-şirket ortaklığı gibi birliktelikleri işaret eder. Şimdi şirketler üniversitelerdeki araştırmalara kaynak sağlıyorlar. Ama ben bundan bahsetmiyorum. Bir örnek vereyim: Birlikte çalıştığım örgütlerden birinde, beyazlık, erkeklik ve heteroseksüelliğin toplumsal ilişkilerde ve birbirleri ile kurdukları ilişkilerde egemen olduğuna inandıkları için, herkese “eşit” söz vermek amacıyla sayısal olarak bu eşitsizliği ters çeviriyorlar. Verili herhangi bir durumda oluşturulacak bir komitede 2/3 kadın, 1/3 erkek oluyor. Aynı şekilde 2/3 renkli, 1/3 beyaz oluyor. Bu sadece, ezilen grubun söz sahibi olması için bir potansiyel yaratıyor. Eşit sayılarda gitmiyorsun. Eşit sayılar hiçbir şey yapmaz. Eşit temsil hiçbir şey yapmaz. Fakat sayıları tersine çevirirsen ezilen kesime potansiyel olarak daha fazla ağırlık vermiş olursun. Bu daha eşitlikçi bir işbirliğine götürebilir. Çünkü bu, pratik iktidarı göz önünde bulundurmaktır. Güç farklılaşmaları ile başa çıkmanın yöntemlerini aradığınız anda işbirliği mümkün olur. Halk örgütlerinin içindeyken ben konuşmamaya çalışıyorum mesela. Ben yaşamımı konuşmaktan kazanıyorum ve bunun bilincinde olup bunu görünür kılmam gerekiyor. Bu yüzden bu tür durumlarda geri çekilmem ve dinlemem gerekiyor. Benim pozisyonumdaki bir insan için hâkim iş tanımına karşı çıkmayı sağlayan belli pratikleri öğrenmek hiç de kolay değil.

Kariyerçi akademik feminizmden bahsediyorsunuz. Feminizmin kolektif eylemlilik ve radikal dönüşümden çok bireysel kariyerlerin üzerine kurulduğu bir yol olmaya başladığını iddia ediyorsunuz. Bu konuda siz neler deneyimlediniz?

Aslında bunun yeni bir şey olduğunu düşünmüyorum. Kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları akademide merkeze oturmaya başladıkça bu tür eğilimler daha fazla ortaya çıkıyor. Neoliberal kültür farklı bakış açılarının varlığını mümkün kılıyor fakat bu farklı bakış açılarının birbirlerini hiçbir şekilde sorgulamamaları bekleniyor. Bu sadece kadın merkezlerinde farklı bakış açılarını çoğaltmaktan ibaret, bir tür zararsız çokkültürcülük. Bu nedenle feminizmin ve feminist akademisyenliğin daha büyük bir mesele olan toplumsal

cinsiyet eşitsizliğinden kopuk bir kariyere dönüşebileceğini düşünüyorum. Ürettiğiniz bilginin kariyerinizin bir parçası olması ile ilgili bir sorunum yok aslında. Fakat insanların bunu yaparken radikal dönüştürücü işler yaptıklarını iddia etmelerini doğru bulmuyorum. Çünkü olan bu değil. Muhtemelen feministler için faydalı olan iyi bir bilgi üretiliyor. Usta bir akademisyen olarak kariyerinizi yapabilirsiniz, daha aktivist pozisyonlardaki insanların kullanabileceği inanılmaz işler ortaya koyabilirsiniz. Ya da kariyerinizi kadınlar ve toplumsal cinsiyet hakkındaki görüşleri yeniden üretmek üzerinden kurabilirsiniz. Bunlar yapmamız gereken tercihler.

Bu söylediğiniz eğilimlerle eleştirdiğiniz beyaz feminizm arasında bir ilişki var mı?

Beyaz feminizmin sınırlılıklarının kariyerizm ile ilgili olup olmadığından emin değilim. Kariyerizm daha spesifik bir şey bence. Beyaz feminizmin sınırları ise daha kendine özgü ve bunlar daha çok diğer herkesin dışlanması pahasına özel bir deneyimin genelleştirilmesine dayanıyor. Tabii bu, bazen bildiğimiz saf ırkçılık hâlini alıyor. Kanımca kariyerizm her alanda ortaya çıkabilir. Bu, pazarı merkeze alan bir ideolojinin sonucu ve bu pazar kapitalist ilişki biçimlerinin ve neoliberalizmin, akademinin bir parçası olarak doğallaştırılması nedeni ile ortaya çıkıyor. Bazen kendi metalaştırılmam üzerine de düşünüyorum. *Under Western Eyes*'i (Batılı Gözler Altında) bastırmaya çalışırkenki hâlimle ısrar üzerine ikinci edisyonu basan ben arasındaki fark bana çok şey anlatıyor. Bütün bunların benim çok zeki ya da çok tanınmış olmamla ilgili olduğunu düşünecek kadar mağrur değilim. Akademik pazarın beni bir meta olarak konumlandığını düşünmek zorundayım. Bunu düşünmek çok rahatlatıcı bir şey değil ama doğru.

Konuşmanızda, radikal bilgi ürettiğiniz hâlde bir kurum içerisinde olabildiğinizi söylediniz. Bilgi üretme imkânlarınızı sorgulamak çok önemli. İçinde bulunduğunuz kurumlara karşı radikal bir duruş sergilemek mümkün mü?

İnsanlar bu nedenle akademinin dışında bağımsız kurumlar kuruyorlar. Bence bunlar çok önemli. Tüm özgürlük okulları devam etmeli. Bazı insanların, çalışmalarına olanak sağlamadığı için akademiye bırakmalarını gayet meşru buluyorum. Şu anda bazı şeyler hakkında konuşmama ve söylediklerimin birileri tarafından dinlenmesine imkân verecek inanılmaz bir ayrıcalığa sahip olduğumun çok fazla farkındayım. Benim politik pratiğim ise bu ayrıcalığı yapmak istediğim şeyleri yapmak için kullanmaya dayanıyor. Bölüm başkanı olarak içinde bulunduğum konum bana belli imkânlar sağlıyor: kadın ve toplumsal cinsiyet

çalışmalarının etiğine ve değerine dair sorular sormak gibi, bu alanlarda ne tür bilgilere ihtiyaç duyduğumuz gibi, buralarda ne tür işler yapmamız gerektiği gibi. Mesela tüm bunları düşünerek meslektaşım Linda Carty ile birlikte Angela Davis gibi saygıdeğer feministleri Syracuse Üniversitesi'ne üç yıl boyunca yarı zamanlı olarak ders vermeye çağırabilmek için fon bulabiliyorum. Angela Davis ekim ayında bir aylığına geliyor ders vermek için. Angela Davis lisans ve lisansüstü öğrencilerine ders veriyor. Özelleştirme ve hapishaneler, renkli kadınların epistemolojisi ve teorisi gibi dersler açıyor. Sonuçta Syracuse öğrencileri böyle inanılmaz radikal bir profille karşılaşılıyorlar, bu sayede kim olabilecekleri ve ne yapabilecekleri konusunda daha geniş bir vizyona sahip oluyorlar. Bütün bunlar benim konumum ve bu tür bir fon için zorlayıcı argümanlar geliştirebilmemle mümkün olabiliyor. Hepimizin sınırlı bir alanda da olsa ayrıcalığı nasıl kullanabileceğimize dair seçimler yaptığımı düşünüyorum. Şu an içinde bulunduğum konum itibarıyla benim elimden gelen bu. Bunu yapmaya da devam edeceğim.

Ayrıcalık üzerine konuşabilir miyiz? Ayrıcalığınızı kullanırken ayrıcalığın kendisinin kuyusunu kazmak mümkün mü?

Bu zor bir soru. Böyle bir şey olabilir mi, bilmiyorum. Ayrıcalıktan vazgeçebilirsiniz. Ama ayrıcalığı yok etmek daha zor bir şey. Birçok durumda başka meseleler ve başka sorular ortaya çıkabilirdi diye ayrıcalığımdan vazgeçtim. Bölüm başkanlığım da bir buçuk yıl sonra sona erecek. Farkındalık kazanmanız gereken şeylerden biri iktidarı kendiniz için kurup kurmadığınız. Sahip olduğunuz konum ve ayrıcalıkla etik bir hesaplaşmaya girmenin bir yöntemi bu. Ayrıcalığı yok etme, uzun vadede ancak örgütlü bir hareket içinde var olarak mümkün olabilir. Bireysel olarak bunu yapabileceğinizi düşünmüyorum. Bireysel olarak konumunuzdan kaynaklanan bir iktidarınız ve ayrıcalıklarınız oluyor. İnsanın, sahip olduğu ayrıcalığı bireysel olarak yok etmesi zor. Bunu ancak örgütlenerek yapabileceğinizi düşünüyorum. Ayrıcalıklardan vazgeçip başka kolektiflerin bir parçası olabilir, hareketlere katılabilir ve böylece kurumları değiştirmek için mücadele edebilirsiniz. Ne yaptığımdan şüphe ettiğim anlar oldu mesela, yapmaktan hoşlanmadığım şeylerin olduğunu fark ettim. Konumunuz gereği, istemediğiniz hâlde bir kurum adına konuşmanızın beklenmesi mesela. Sonunda yaptığım için değil ama kendime şu soruları sorduğum oldu: “Burada ne işim var? Bu çelişkilerle nasıl yaşayabiliyorum?” Kendi ayrıcalığınızı yok etmek gibi ifadelerden daha iyi anlatıyor durumu.

Peki ya yapmak istemediğinizi söylediğiniz anda içinde bulunduğunuz konumdan vazgeçmeniz gerektiği durumlarda ne yapıyorsunuz? Bazı insanlar

yalnızca bu nedenlerden kadro alamayabiliyorlar. Bu yalnızca akademik işinizin kalitesi ile ilgili değil, aynı zamanda kurum için neyi yapıp neyi yapamayacağımızla da ilgili bir durum. Bu tür durumlarda nasıl bir süreç işliyor sizin için?

Sanırım pazarlık ediyorum ve böylece yapmak istemediğim şeyleri yapmıyorum. Bir yandan da yaptığınız şeyin tam olarak ne olduğuna dair bir perspektif geliştirmeye çalışıyorsunuz; böylece bu tüm hayatınızı kapsayacak bir şey olmaktan çıkıyor. Buradaki mücadele tüm hayatınıza dair bir şey değil. Yapmanız istenilen şey sadece bunun küçük bir parçası. Pazarlık edebiliyorsanız ve bunun dürüst olduğunu düşünüyorsanız sorun yok. Bunun üzerine çok yazmıyorum ama bir gün yazacağım. İnsanların beni akademiden tasfiye etmek için çalıştığı durumlar çok oldu. Buna dair bir tarihim var. İş mülakatlarına gittiğimde insanlar benim işe alınmama karşı örgütlendiler mesela. Aslında insanların yazdıklarını okuyup çok güzel olduğunu söylemelerine rağmen halde benimle iletişim kurma biçimleri bununla doğru orantılı olmayabiliyor. Fakat bir mekândaki varlığımın o mekânda bir farklılık yaratacağımı biliyorlar ve bunu istemiyorlar. Bu çok fazla oldu. Akademi içinde ayrıcalık deneyimlerim olduğu kadar ayrımcılığa uğradığım deneyimlerim de oldu. Gerçekten çok saçma şeyler yaşadım. Bunlar acı verici deneyimlerdi aynı zamanda. Tüm bunların içinden geçerek benim için neyin önemli olduğuna, hangi mücadelelere girişeceğime ve bunu ne için yaptığımı karar verebiliyorum. Eğer bu mücadelelerin yalnızca kendim için olmadığı konusunda açıksam, bu mücadeleleri yalnızca kendi kariyer emellerim için vermiyorsam, tersine tüm bunları yaptığımda kendimi adadığım birtakım insanlar için bazı şeyleri yapmayı mümkün kılacağımı düşünüyorsam o zaman istediğim bir şeyi yaptığımı inanıyorum.

Deneyimlerinizi bizimle paylaştığınız için teşekkür ederiz.

Ben teşekkür ederim.